

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Адоньева С.Б.* Сказочный текст и традиционная культура. – СПб: Изд. Санкт-Петерб. ун-та, 2000. – 182 с.; 2. *Бахтина В.А.* Об активности героя русской волшебной сказки // Фольклор народов РСФСР. – Уфа, 1976. – Вып. 3. – С. 23-27; 3. Дідо-всевідо: Закарпатські народні казки / Запис, упоряд., підг. текстів та прим. П.В. Лінтура. – Ужгород: Карпати, 1969. – 198 с.; 4. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна казка. – К.: Вища школа, 1987. – 127 с.; 5. Зачаровані казкою/ Українські народні казки в записах П.В.Лінтура; упоряд. І.М. Сенька, В.В. Лінтура. – Ужгород: Карпати, 1984. – 526 с.; 6. Казки одного села / Запис текстів, післям. та прим. П.В.Лінтура; упоряд. Ю.Д.Туряниця. – Ужгород: Карпати, 1979. – 368 с.; 7. *Кольберг О.* Казки Покуття / Упоряд., підг. текстів, вст. ст., прим. та словн. І.В. Хланті. – Ужгород: Карпати, 2001. – 330 с.; 8. *Кольберг О.* Казки Покуття / Упоряд., підг. текстів, вст. ст., прим. та словн. І.В. Хланті. – Ужгород: Карпати, 2001. – 330 с.; 9. *Мелетинский Е.М., Неклюдов С.Ю., Новик Е.С.* Вопросы семантического анализа волшебной сказки // Тезисы докладов IV летней школы по вторичным моделирующим системам. – Тарту, 1969. – С.86-136; 10. *Помераницева Э.В.* Русские народные сказки. – М.: Изд. АН СССР, 1963. – 128 с.; 11. *Протт В.Я.* Русская народная сказка. – М.: Изд. Ленинградского ун-та, 1984. – 335 с.; 12. Роздольський О. Галицькі народні казки / В Берліні пов.Бродського із уст народу списав О.Роздольський / Впоряд. і порівняння додав І.Франко// Етнографічний збірник. – Львів, 1895. – Т. 1. – 120 с.; 13. Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка/ Сост.Л.Г.Бараг, И.П.Березовский, К.П.Кабашников, Н.В.Новиков. – Ленинград: Наука, 1979. – 439 с.; 14. Таємниця скляної гори: Закарпатські народні казки, зібрані М. Фінцицьким / Пер. з угор. та післям. Ю. Шкробинця. – Ужгород, 1975. – 190 с.; 15. Три золоті слова: Закарпатські казки Василя Короловича / Запис текстів та впоряд. П. В. Лінтура. – Ужгород: Карпати, 1968. – 240 с.; 16. Чарівне горнятко: Казки / Запис текстів С. Далавурака. М. Івасюка, В. Бандурака та С.Пушика; Упоряд. С.Далавурак та М. Івасюк. – Ужгород: Карпати, 1971. – 256 с.; 17. *Шивьян Т.В.* Модель мира и ее лингвистические основы. – М.: Книжный дом «Либриком», 2009. – 280 с.; 18. *Юнг Г.Ю.* Структура психики и архетипы. – М.: Академический Проект, 2007. – 303 с.; 19. *Ungi népmesék és mondák.* Gyűjt. és bev. rész irta Géczy J. – Bp. – Ungvár: Akad. Kiadó – Madách Kiadó. ÚMNGy XXIII, 1989. – 620 s.; 20. *Pallag Rózsa.* Kárpát-ukrajnai magyar népmesék. Össz. Sándor L. Bp.: Akad. Kiadó, 1988. – 283 s.; 21. *Uther H.-I.* The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson. – Pt. 1-3. – Helsinki, 2007.

Науменко Н.В. (Київ, Україна)

Поетичний твір як форма буття реалії

У статті проведено порівняльний аналіз ліричної поезії Вітеслава Незвала та Івана Драча, головним образотворчим засобом якої є «поетика деталі». Показано, що ключовою метою майстрів слова стало «опоетизування речового світу», унаслідок чого той самий предмет, будучи вираженням у слові, концентрує різноманітні асоціації, що залежать від естетичного досвіду автора та реципієнта.

Ключові слова: матеріальний світ, речі, лірика, поезія В. Незвала та І. Драча, версифікація, поштова листівка.

В статтє провoдиться сравнительный анализ лирической поэзии Витеслава Незвала и

Ивана Драча, главным изобразительным средством которой является «поэтика детали». Показано, что ключевой целью мастеров слова стало «поэтизировать вещный мир», вследствие чего один и тот же предмет, будучи выраженным в слове, концентрирует в себе всевозможные ассоциации, зависящие от эстетического опыта автора и реципиента.

Ключевые слова: материальный мир, вещи, лирика, поэзия В. Незвала и И. Драча, версификация, почтовая открытка.

The article gives a comparative analysis of the lyrical verses by Vítězslav Nezval and Ivan Drach, which are connected with similar way of image-making, based on 'detail poetics.' There was shown that the main purpose of poets' thought is 'to poetize the material world,' and it gets its particular variations depending on the associations caused by the same realia and their interpretation through the esthetic experience of an author and a recipient.

Key words: material world, things, lyric poetry, works by V. Nezval and I. Drach, versification, postcard.

Людину з давніх-давен оточують речі, які полегшують та водночас прикрашають її життя. І. Кант назвав речі «другою природою», і тому закономірно, що річ для людини стала не просто «помічником», а й художнім образом, створюючи ґрунт для розвитку поетичного мислення. Одна й та сама річ у різних культурах набуває різних символічних значень, при цьому лишаючись частиною мікрокосмосу індивіда. Притаманне всім людям символічне світобачення, подібно до вчення суфізму – «релігії, яка з'явилася, щоб примирити всі релігії» [12, 222], – примирює всі можливі значення одного й того самого слова на позначення речі. Особливо ж це важливо у тому разі, коли йдеться про словесну «репродукцію» речі – поезію, основним жанротворчим чинником якої є «віршована поштова листівка».

Поштова листівка є одним із специфічних різновидів образотворчого мистецтва. Найбільшу групу листівок становлять репродукційні, об'єктами відтворення у яких є різні художні витвори: живопис, графіка, скульптура, прикладне, зокрема народне, мистецтво. Окрім естетичного, вони мають неабияке пізнавальне значення, а тому широко використовуються у виховній практиці середніх і вищих навчальних закладів.

Філософія листівки проста – приносити радість. До цього твердження можна додати відомий постулат: якщо ти бажаєш комусь добра, подумай про того когось і надішли йому «свої добрі думки». Саме листівка й є сучасним способом вираження «добрих думок», імпульсом любові [2, 15].

Техніка, у якій художник виконує оригінал поштової мініатюри, визначає можливість застосування того чи того прийому. Так, у малюнку штрихом художник повинен передавати обрис предметів та їхню пластичну форму винятково системою ліній, розташованих поруч одна з одною, або ж ліній, які перетинаються. Малюнок тоном дозволяє художникові застосувати плями, різні за градацією відтінку, варіюючи потемніння або посвітління окремих ділянок поверхні зображення [1, 13]. Завдяки цим прийомам живописні поштові мініатюри стають особливо виразними.

Нині, з розповсюдженням електронного листування та спілкування засобами Інтернету, листівка несподівано відродилася на новому рівні: вона перетворилася на витвір мистецтва – якщо не художника, то дизайнера або навіть літератора. З другої

половини ХХ століття у науковий обіг увійшов термін «мейл-арт» як визначник особливого «поштового мистецтва».

Деякі науковці схильні відносити твори мейл-арту до віршів зорової поезії, адже у них зображення нерозривно сполучується з конкретним словесним виразом – листом [див. 6, 442; 8, 16]. Хоча самі вірші на листівках не можна однозначно ототожнювати з візуальною поезією, адже зоровий елемент – репродукція – не завжди присутній у друкованому творі.

Мета нашої статті – утвердити «Вірші на листівках» Вітезслава Незвала та «Вірші на перфокартах» Івана Драча як вірші особливого метажанру слов'янських літератур ХХ століття – мейл-арту, де засадничим композиційним та образотворчим чинником є синтез мистецтв, сполучений з виразною комунікативною спрямованістю поетичного тексту.

Для мейл-артиста неабияке значення має комунікативний аспект творчості, передусім – на рівні діалогу між ліричним героєм та його адресатом, між автором і реципієнтом. Цей діалог творять передусім заголовки та перші рядки поезій. До рецепції заголовка та його ролі у подальшому пізнанні текстів поетичного мейл-арту можливо застосувати потєбнівську нерівність $a < A = X$, де:

a = заголовок як компонент цілого тексту;

A = запас наших думок і асоціацій;

X = те пізнаване, на що вказівкою має бути a , тобто заголовок.

За умови сталості a й мінливості A змінною величиною буде й X , тобто прочитання тексту варіюватимуться під однією назвою [9, 32].

Сама собою поштова листівка є унікальним різновидом мистецького синтезу. Адже її призначення – популяризація витворів людського генія, які експонуються у музеях і на виставках, за допомогою засобів поліграфії, фотографії, комп'ютерних технологій.

Перші ілюстровані листівки були видовими: вони являли собою монтаж із зображенням того чи того міста, оздоблений віньєтками. У їх виробництві застосовували хромолітографію та фотографію, іноді сухі квіти, позолоту, стрічки, блискітки. Тематика листівок була розмаїта, переважно народознавча: українські пісні та ремесла, релігійні свята, повсякденне побутове життя. Відтак, переведені у словесний вимір, реалії поштівків стають художніми деталями, в яких зосереджується мікрокосмос повсякденного буття людини.

Прикметним явищем у слов'янській поезії 1920-х років є збірка «Вірші на листівках» чеха Вітезслава Незвала. Завдання, які ставив перед собою митець – оспівати буденні речі, видобути з них прихований поетичний зміст за допомогою образів і асоціацій – зумовили звернення до жанру ліричної мініатюри, помежованої з народною піснею та частівкою [4, 62]:

*Граммфон в саду играет
Я открытки сочиняю
Отгореть тебя желая
В грустный день как чашка чая*

[«Стихи на каждый день». 10, 44].

В. Незвал включає до заголовків одне-єдине слово, переважно назву предмета повсякденного побуту – *Парасолька, Годинник, Ясчко, Лист, Черевички, Рояль, Цукор, Термометр* тощо, тим самим розширюючи спектр сприйняття вірша,

присвяченого кожному з цих предметів, і спонукуючи реципієнта самостійно віднайти в образі речі її поетичний зміст. Що ж до синтетичної природи цих поезій, можна з упевненістю сказати, що вони являють собою окремі різновиди мейл-арту – поетичний дизайн, наприклад ось таке зображення друкарської машинки:

В шесть рук играет джаз на канцелярский лад.

Бумажная река в лиловых вымпелах.

Форели и лини и кисти синих крон

Танцуют под чарльстон [«Ремингтон». 10, 45].

Яскраві взірці українського мейл-арту репрезентовано у зрілій верлібротворчості І. Драча. У доробку 1970-х років відчувається тяжіння поета до лаконічної форми вислову – з'являється доволі своєрідний цикл поезій із промовистою назвою «Вірші на перфокартах» (зб. «Київське небо», 1976). З одного боку, це можна сприймати як аллюзію до «Віршів на листівках» В. Незвала, тобто поетизацію звичних поетові речей «кібернетичної» доби в кількох рядках. З іншого боку, перфокарта видається цікавим символічним синонімом аркуша паперу:

Перфокарто! Ніжні рожеві груди твої

Пробива перфоратор – вірний лицар числа.

А я ж на них слово посию, посию... [3, 324].

Справді, «Вірші на перфокартах» на перший погляд видаються свідченням перенесення на український ґрунт традицій чеського «поетизму», для якого характерною була «поетика деталі»: асоціативний принцип віршування [7, 233] та пов'язаний із цим інтерес до східної поезії. Адже, за її жанровими канонами, згадані в оповіді річ, назва або ім'я стають художніми деталями загальної картини світу. Текст, узятий із будь-якої іншої культури, відсилає нас до певних речей, які, своєю чергою, є знаками або символами чогось іншого [5, 90-91]. Крім цього, тут наявний і український фольклорний (я... *слово посию, посию...*) та вітменівський епічний елементи:

Я блукав з нею торік / Цими вулицями, цими завулками – / Її поховали без мене. / Друга дружина вже рік / В мого прекрасного друга. / Чому я не можу простити їй / Ані послишки, ані краси? [3, 326].

Порівняймо з В. Вітмена:

Людним містом колись проходив я, відбиваючи в мозку задля майбутнього вжитку його краєвиди, будівлі, традиції, звичаї,

Та зараз нам ятаю з усього тільки жінку, стрінуту там випадково, тільки її, бо вона мене полюбила... [11, 157].

Лейтмотивом Драчевих «Віршів...» є взаємодія природного та рукотворного світів, явлена у показі міського, машинного довкілля мовою, наближеною до народних ліричних і навіть обрядових пісень:

Вечері мільйон стільників міста

Мерехтять у вуллі над Дніпром –

Рано бджоли летять на роботу,

І я з ними [3, 329].

Характерна для В. Незвала «присвята речі» відбивається й у циклі Драча, де предмет повсякденного побуту вводиться в стан поетичної градації:

Лампа самотня

Як свічка.

Свічка самотня,

Як стеблинка.

Стеблинка самотня

Вдвох із вітром [3, 327].

Для поетичних листівок І. Драча характерна ритмічна форма оповіді, підпорядкована розкутій картинності, розлогому побутописанню. Ліричний персонаж Драча веде розповідь неквапно, йому треба згадати деталі, поміркувати, оцінити, ствердити. Навіть медитативні інтонації реалізуються через звичайну розповідність на грані з космічністю, і з їх сув'язі постає духовна велич ліричного героя, його внутрішня краса, людська простота, інтелект та багатство натури:

Вчора вибухла в надвечір'ї зоря – чи не Альфа Центавра.

Вчора помер у московській квартирі Михайло Бахтін.

Вчора з першого цвіту мигдалю впала бджола од вітру... [3, 325].

Драчева фраза на перший погляд може здатися цілком випадковою, невиваженою, проте вміщає багато того, що в житті людини ніколи не є випадковим, а, навпаки, значущим та необхідним.

«Мейл-арт» виявляється плідним прийомом у творенні варіацій на тему «Поетичне мистецтво» як для Незвала, так і для Драча:

Летом на яйцах сидит синичка

Рифма моя – это то же яичко

Тише! Сейчас скорлупа распадется

Вылетит птица и песней зальется [«Яичко». 10, 44].

Від мене

Втік олівець

Від мене

Втекла авторучка

Лишилось

Писати кров'ю [3, 328].

У «Віршах на перфокартах» привертає увагу «Ненаписана поема», де картинність поєднується з профетичною інтонацією в інтерпретації бінарної опозиції «кохання – смерть»:

Шарлотта фон Штайн

Виїздить однією брамою з Веймара.

Йоганн Вольфганг Гете

Виїздить іншою – для конспірації.

Там, де вони обіймаються в лісі,

Прив'язавши коней до буків столітніх,

Через століття гудітиме

Бухенвальд... [3, 328-329].

Прочитуючи твір «мейл-арт», дослідник поезії виконує практично ту саму роботу, що й колекціонер художніх листівок, – атрибуцію. Адже філокартист, вивчаючи поштівку, користується методом порівняння невідомого зображення з відомим, спирається на літературні вказівки, вивчає написи на листівці тощо. У цій роботі віршознавцеві, так само як і колекціонерів, потрібні знання, інтуїція, а також навички читання репродукції.

Картина завжди передбачає «співтворця» – глядача з його зосередженим проникненням у світ, зображений на полотні. Якщо репродукцію картини віддруковано на листівці, то у її сприйнятті бере участь ще один «співавтор» – філокартист, у ролі якого часто виступає літератор.

Власне, можна говорити про твори і В. Незвала, й І. Драча не лише як про вірші на листівках, а й як про вірші на поштових марках – особливо виразні та лаконічні, де головною дійовою особою є *рiч*.

Тому духовний і естетичний досвід поета, привнесений у структуру віршованої

листівки, забезпечує численним зоровим образами повноцінне існування в культурологічному контексті словесного виразу. Слово-символ як проміжна ланка між живописним образом предмета та його поетичним осмисленням концентрує породжені ним у автора та читача асоціації в єдиний комплекс духовного сприйняття. Завдяки цьому у слов'янській культурі ХХ століття по-новому утверджується бачення людини-у-світі як світу-в-людині.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Бокарева Ю.С.* Ексклюзивні поліграфічні можливості на поштових марках / Юлія Бокарева // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2008. – №4. – С. 12-16;
2. *Вакуліч Д.А.* Листівки: історія, філософія, дизайн, технологія виготовлення / Вакуліч Д.А., Лазаренко Е.І., Петрик П.Б. – Львів: Українська академія друкарства, 2006. – 60 с.;
3. *Драч І.Ф.* Берло: книга поезій / Іван Драч; передм. І.М.Дзюби. – К.: Грамота, 2007. – 912 с. – (Бібліотека Шевченківського комітету);
4. *Инов И.В.* Судьба и музы Витезслава Незвала. По страницам воспоминаний, дневников, писем, рукописей / Игорь Инов. – М.: Худ. литература, 1990;
5. *Капранов С. В.* «Все Моногатаги» як пам'ятка релігійно-філософської культури доби Хейан: монографія / Сергій Капранов. – К.: Видавн. дім «КМ Академія», 2004. – 168 с.;
6. *Кулініч Т.О.* Інтермедіальні зв'язки в поезії Ігоря Калиниці / Тетяна Кулініч // Актуальні проблеми слов'янської філології: зб. наук. статей. – Вип. XVII: Лінгвістика і літературознавство. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2008. – С. 440-446;
7. Літературознавча енциклопедія. – Т. 2: Маадай-Кара – Я-Форма / авт.-упоряд. Ю.І. Ковалів. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 624 с.;
8. *Макаров А. О.* Світло українського бароко / Анатолій Макаров. – К.: Мистецтво, 1994. – 288 с.;
9. *Науменко Н. В.* Символіка як стильова домінанта української новелістики кінця ХІХ – початку ХХ століть: монографія / Наталія Науменко. – К.: НУХТ, 2005. – 204 с.;
10. *Незвал В.* Избранное: В 2-х т. – Т. 1: Стихи. Поэмы. Пьесы / Витезслав Незвал; пер. с чеш. – М.: Худ. литература, 1988. – 612 с.;
11. *Пісні Нового світу: улюблені вірші поетів США та Канади / упоряд. М. Стріха. – К.: Факт, 2004;*
12. *Хазрат Инайят Хан.* Учение суфиев: сборник / Хазрат Инайят Хан; пер. с англ. Н.В. Кияченко. – М.: Сфера, 1998. – 352 с. – (Суфийское Послание).

Осадця К.Є. (Київ, Україна)

Релігійна філософія та деякі аспекти державотворення у середньовічній Сербії

У статті коротко розглянуто слов'янську, зокрема сербську, релігійну філософію у її зв'язках з культурою, літературою та державотворчими процесами, акцентовано увагу на відмінностях філософії античності, західноєвропейського середньовіччя та середньовіччя слов'янського, наголошено на необхідності застосування сучасних методів наукового дослідження при роботі з середньовічним матеріалом та успішно цей підхід апробовано.

Ключові слова: середньовіччя, література, державотворення, міфологічний образ, міфологічна свідомість, свобода волі, свобода вибору, життя, комунікація, дискурс, християнство, феодалізм, візантійсько-римська боротьба.

В статті кратко рассмотрена славянская, в частности сербская, религиозная философия в её связях с культурой, литературой и процессом становления государства,